

RESUM DE TEORIA LITERÀRIA

2.1 *Contingut temàtic*

2.1.1 Sentit del títol:

- literal: informa sobre la història que presenta.
- simbòlic: fa referència a la idea que es pot desprendre de la història que presenta.
- mixt: és alhora literal i simbòlic.

2.1.2 Tema: No és explícit per l'autor, sinó que és la idea que l'autor vol transmetre però que amaga darrere de la trama. És la conclusió que es desprèn, és a dir, aquella peculiar interpretació o manera de veure la vida que ens brinda l'autor.

El tema principal es pot complementar amb temes o idees secundàries.

2.1.3 Argument: és la història que narra el text i que es pot resumir.

2.1.4 Divisió en parts: En una narració cal separar la introducció, el nus i el desenllaç.

2.1.5 Anàlisi dels personatges:

- *Caracterització directa:* El lector rep les informacions sobre el personatge a través del narrador o d'un altre personatge.
- *Caracterització indirecta:* El lector es va formant una imatge del personatge a mesura que en capta diversos detalls: la manera de vestir, les accions que fa, les relacions amb altres personatges, les paraules que diu...
- *Personatge pla:* Presenta una caracterització plena, acabada (només un o dos trets els distingeixen sempre) cap dels trets que els caracteritzen no canvia des del principi fins al final.
- *Personatge rodó:* Conté una caracterització en relleu és a dir, presenta múltiples trets i van sent mostrats en cada fet que realitzen.
- *Personatge principal:* Protagonista i antagonista.
- *Personatge secundari:* Col·labora en les accions del principal de manera constant.
- *Personatge fugaç:* Fa un paper episòdic i molt secundari, i desapareixen definitivament.

2.1.6 Temps: Època i duració dels fets narrats.

2.1.7 Escenari: Lloc on es desenvolupa l'acció.

2.1.8 Punt de vista narratiu:

- *En 1ª persona:* Un dels personatges explica la història en primera persona, no cal que sigui necessàriament el protagonista.
- *En 3ª persona:*
 - **Narrador omniscient:** És un narrador que ho veu i ho coneix tot.
 - **Narrador objectiu:** L'autor tria un personatge a qui fa explicar la història, de tal manera que el camp de visió és només ell o ella. Estil indirecte lliure.

2.2. *Estructura del text (forma)*

2.2.1 Poesia o prosa.

2.2.2 Estudi de la llengua:

1- *Narració /Descripció / Discurs*

a) *Narració:* Presenta les accions i els esdeveniments. Introdueix elements nous en el desenvolupament de la història.

La **novel·la** és un relat de ficció, actualment escrit en prosa -abans quan la transmissió era oral s'escrivien en vers, que presenta uns *personatges* inventats, que actuen en un *espai* físic i en una *època* determinats. La història és explicada des de diferents *punts de vista*.

El **conte** és una narració en prosa d'extensió breu, que posseeix unes regles pròpies diferents de la novel·la.

- El **conte popular** generalment és anònim i presenta diferents formes: *rondalla*, *llegenda*, *conte de fades*... Té un caràcter fantàstic, presenta personatges sobrenaturals i la localització geogràfica és indefinida. Es transmeten oralment.
- El **conte literari**, escrit per un autor conegut, és un exercici de concentració dels recursos expressius. Alguns contes poden ser realment l'embrió d'una novel·la. El fet de ser breu obliga l'autor a centrar-se directament en els fets, a prescindir de detalls i a presentar personatges esquemàtics. El final sol buscar sorprendre el lector o fer-lo reflexionar. Se sol buscar també implicar el lector del joc literari mitjançant les el·lipsis narratives.

b) *Descripció*: Presenta i explica l'aspecte físic dels objectes i dels llocs o les característiques físiques i psicològiques dels personatges.

La presència d'una descripció més o menys important sol afectar el ritme del relat, perquè constitueix una pausa en la successió temporal dels fets i les accions.

Podem distingir dos tipus de descripcions:

- *Objectiva*: El narrador informa sobre les característiques dels objectes, dels llocs i dels personatges d'una manera concreta sense comentar-les ni valorar-les. Ex:
"La plaça era rodona, no gaire gran; hi convergien quatre carrers. Al mig es dreçava el mercat. Tenia quatre portalades..." (Mercè Rodoreda)
 - *Subjectiva*: Les característiques dels objectes, dels llocs i dels éssers solen ser presentades per un personatge de la història que deixa entreveure l'opinió o els sentiments que li produeixen aquests objectes o éssers descrits. Ex:
"En Rodergues era un tipus baixet i gros, una mica calb, de mans entresuaades i ulls de garrí que s'amagaven darrera unes ulleres de muntura gruixida. No en filava tres dalt d'un ruc, pobre home, i m'examinava de tan de prop que semblava que m'anés a petonejar." (Joan Fuster)
- c) *Discurs*: És la representació de les paraules dels personatges i pot prendre les formes de:
- *Diàleg*: Reprodueix l'intercanvi de paraules entre dos personatges. Pot ser: en:
 - Estil directe: Allò que diuen és descrit al peu de la lletra sense cap modificació. Ex:
"I vam parlar de la virtut de les aigües. Ell deia: Ui, la meua filla, té una malaltia estranya que no sabem d'on ve."
 - Estil indirecte: Allò que diuen o pensen és explicat pel narrador. El discurs és integrat dins el relat mitjançant la subordinació a verbs de dicció (dir, contestar, pensar...) i a través d'altres transformacions. Ex:
"I vam parlar de la virtut de les aigües. Ell deia que la seva filla tenia una malaltia estranya que no sabien d'on venia."
 - Estil indirecte lliure: És una variant d'estil indirecte que prescindeix dels verbs de dicció i, per tant, el discurs dels personatges no hi està subordinat. Ex:
"I vam parlar de la virtut de les aigües. Ui!, la seva filla, tenia una malaltia estranya que no sabien d'on venia."
 - *Monòleg*: Consisteix en la reproducció del discurs, sovint llarg, d'un sol personatge en estil directe.

- *Monòleg interior*: Reprodueix el pensament d'un personatge a mesura que el va formulant. Ex:
"I amunt, jo amunt, amunt, Colometa, vola, Colometa, que darrere teu hi ha tota la pena del món" (Mercè Rodoreda)

2 Funcions del llenguatge

- referencial o denotativa: S'orienta cap al context o el referent.
- Emotiva: Se centra sobre l'emissor.
- Conativa: Apela al receptor
- Fàtica: Se centra en el canal
- Metalingüística: Es refereix al codi.
- Estètica o poètica: Orienta el missatge sobre la seva organització interna, la seva capacitat retòrica.

3 Freqüència de categories morfològiques

- Predomini de noms i adjectius sobre verbs: estil descriptiu, lent, matisat.
- Predomini de verbs sobre adjectius i noms: estil narratiu, verbal i ràpid.
- Predomini de noms abstractes suposa un estil Intel·lectualitzat o conceptualitzat mentre que el predomini dels noms concrets suposa un estil realista i descriptiu.
- Predomini de verbs d'acció implica un estil dinàmic mentre que si predominen els d'estat i pensament un estil reposat i reflexiu.
- Absència d'adjectius explicatiu: estil sobri, objectiu i ràpid. Presència i freqüència d'adjectius explicatius: estil subjectiu, valoratiu, lent, matisat.
- Escassetesa d'articles o adjectius demostratius: abstracte, generalitzador, afectiu. Abundor d'articles o adjectius demostratius: estil concret, individualitzador objectiu.

2.2.3 Estudi de la mètrica

- El **compte sil·làbic** dels versos s'acaba a la darrera síl·laba tònica. A l'hora de comptar els versos cal tenir en comte:
 - *Sinalefa*: És la pronunciació en una sola síl·laba de l'última vocal d'una paraula amb la inicial de la següent ja sigui perquè formen un diftong o perquè es tracta d'una "i" o una "u" consonàntica:
"té un didal de mar als ulls"
"ho hem de saber com la van violar,
i el corredor del col·legi es tornava"
 - *Elisió*: Supressió d'una vocal perquè entra en contacte amb una d'igual o similar (normalment es tracta d'una vocal neutra):
"que sofreix més, fins que aixeca el gosset"

Quan la unió de dues vocals permet de fer una elisió o una sinalefa, els gramàtics aconsellen de fer la sinalefa:

"Retorno a les festes llunyanes"

El recompte sil·làbic és un tema complex ja que hem de tenir també en compte el ritme del vers.

Anomenem *hiat* al fet de desfer una sinalefa o l'elisió i *sinèresi* a la conversió d'un hiat en diftong. Els tres versos següents de Gabriel Ferrater presenten dos hiats: el

primer (t'hi adorms) sense elisió és discutible però el del vers tercer ve totalment condicionat pel ritme del vers:

"Ca-da-qués - als - bra-ços - et - té" (8)

i - t'hi - a-dorms - i - no - dorms - gai-re" (8)

"so - ta - fres-cors - de - molsa. - N'hi - ha - un" (8)

A continuació dos exemples de sinèresis en uns versos de Josep Carner.

"Mon sol desig? Que em deixessin (7)

per a un dia solemnia! (7)

portar levita i copalta (7)

en una festa oficial" (7)

- b) La **cesura** és una pausa enmig del vers, que pot coincidir amb un signe de puntuació i que divideix el vers en dues unitats anomenades **hemistiquis**.

"Potser només ets l'ombra / rient i fugitiva 6+6 A

d'un desig obstinat / a habitar dins la ment 6+6 B

l'he cenyit entorn / amb carn de pensament 6+6 B

i amb sang de mes batalles / t'he fet encesa i viva 6+6 A (Carles Riba)

"No pas l'atzar / ni tampoc la impostura 4+6 A

Han fet del meu país / la dolça terra 6+4 B

On visc i on pens morir. Ni el fust ni el ferre 6-4 B

No fan captiu / a qui es don l'aventura" 4+6 A (JV Foix)

- c) La **rima** és la repetició total o parcial dels sons del final dels versos.

1. **Rima assonant** és la repetició de vocals però no de consonants al final de cada vers a partir de l'última vocal tònica:

"Aquell que va empenyar el talòs

Garcés i al Teixidor renyoc

quan va fer els seus primers poemes,

veureu que hi torna sense esmena.

(Gabriel Ferrater)

2. **Rima consonant** és la repetició total de sons vocals i consonàntics a partir de l'última vocal tònica:

"Joncs d'aiguamoll, verda flama,

sovint s'ajupen al vent.

He vist que hi passa una dama,

dolça a la llum de ponent"

(Marià Manent)

3. **Rima femenina**: l'última paraula del vers és un mot pla o esdrúixol
4. **Rima masculina**: l'última paraula de cada vers és aguda
5. **Rima encadenada**: abab / ABAB
6. **Rima abraçada o creuada**: abba / ABBA

- d) **Versos catalans d'art menor** són els que tenen vuit síl·labes o menys i **d'art major** els que en tenen més de vuit.

1. Versos d'art menor

- trisíl·lab

- tetrasíl·lab

- pentasíl·lab
- hexasíl·lab (propi de les cançons populars)
- heptasíl·lab
- octosíl·lab (molt utilitzat)

2. Versos d'art major

- **Decasíl·lab**: vers molt utilitzat a la poesia catalana. Pot porta cesura (4+6 o 6+4) o no.
- **Alexandrí**: Vers de dotze síl·labes dividit en dos hemistiquis (6+6)

Trobem també versos sense rima, els anomenem **blancs** quan presentat regularitat mètrica i **lliures** quan no presenten ni regularitat mètrica ni rima.

e) L'estrofa

1. *Apariat*: Són dos versos que tenen una mateixa rima assonat o consonant. Propi dels rodolins:

*"A la taula i al llit
al primer crit"*

Aquesta estrofa dona lloc a dos gèneres poètics de la literatura popular molt difosos entre els segles XIV i el XIX:

- les noves rimades, sèrie indeterminada d'apariats, d'un mateix nombre de síl·labes, que rimen en assonant. La temàtica solia ésser els temes d'actualitat, amb un fons narratiu lligat a la cort.
 - la codolada, sèrie indeterminada d'apariats amb rima consonant alternan els versos de 8 i 4 síl·labes o de 7 i 3. Presenten accions de la vida vulgar amb una visió realista molt del gust de la burgesia.
2. *Tercet*: Combinació de tres versos que poden enllaçar-se amb una rima comuna (monorrims), o bé lligar-ne dos i deixar-ne un de solt que lligarà amb el tercet següent formant així uns tercets encadenats (aba, bcb)
 3. *Quartet / quarteta*: Agrupacions de 4 versos de rima consonant o assonant, encadenada (ABAB) o creuada (ABBA). Els quartets són versos d'art menor i les quartetes, d'art major.
 4. *Cobla*: Combinació de 8 versos d'art major, agrupats en dos quartetes cada una de les quals tenen rima *encadenada* o *creuada*, que en el conjunt de la cobla poden donar quatre combinacions:
 - *cadeno-encadenades (abab+abab)*,
 - *creu-creuades (abba+abba)*
 - *cadeno-creuades (abab+abba)*
 - *creu-encadenades (abba+abab)*
 També poden ser *juxtaposades*, és a dir, amb rimes diferents a les dues quartetes formant qualsevol de les quatre combinacions anteriors. De vegades la cobla presenta un afegit de dos versos.
 Quan el primer vers d'una cobla manté la rima de l'últim vers de la cobla anterior parlem de cobs *capcaudades*.
 5. *Octava reial*: Combinació de 8 versos decasíl·labs que respon a l'estructura ABAB ABCC. (Introduïda per J. Boscà)

6. *Sonet*: Combinació de 14 versos, generalment decasíl·labs, distribuïts en dos quartetes i dos tercets.
7. *Romanç*: Combinació d'un nombre indeterminat de versos, generalment heptasíl·labs, amb rima assonant en els versos parells i lliure en els senars:

*"A la primera embranzida
salta pany i forrellat;
a la segona, les portes
esclaten balandrejant;
i com cap de torrentada,
fins la mesa de l'altar,
rebuig de viles i pobles
a tomballons se n'ha entrat,
calada la barretina
i a la boca el renegar..."*

2.2.4 Recursos literaris

1. **Al·legoria** : Expressió paral·lela d'una sèrie d'idees reals i d'unes altres de figurades, que desenrotllades totalment, es refereixen a una mateixa cosa.

En aquest versicle del Llibre d'Amic i Amat, Ramon Llull fa correspondre les atencions que exigeix un malalt amb les virtuts que l'Amic voldria tenir:

"Malalt fou l'Amic, e pensava en l'Amat: de mèrit lo peixia, e ab amor l'abeurava, en paciència lo colgava, d'humilitat lo vestia, ab veritat lo metjava".

2. **Al·literació** : Repetició d'un mateix so vocàlic o consonàntic dins una paraula o un enunciat. Pot produir eufonia o cacofonia.

"A peu, i a poc a poc, anem pujant."
(Gabriel Ferrater)

3. **Anàfora** : Repetició d'una o diverses paraules sintàcticament dominants al començament de dos o més enunciats successius.

*"A Déu coman, bella, vostres beutats;
...
A Déu coman vostre amorós esguard
...
A Déu vos don, eras, puix que eu me part."*
(J. de Sant Jordi)

4. **Antítesi** : Contrast de dues idees, dues expressions o dues paraules de significació oposada:

*"Sense moure'm
Sóc dintre i fora de la plaça nua"* (Tomàs Garcés)

5. **Antonomàsia** : Consisteix a substituir un nom propi per un de comú o a l'inrevés.

Un *Rafael* (per un gran pintor)

6. **Aposició** : Consisteix en juxtaposar una o més paraules a una altra o unes altres, de la mateixa categoria gramatical, de manera que la segona exerceixi una funció explicativa.

*"Oh Cloris -l'aimada de coses no vistes-
atura l'hivern amb el somris teu!"* (Miquel de Palol)

7. **Apòstrofe** : Invocació durant el discurs a un ésser real o imaginari amb finalitat interpelladora.

*" Oh cors donós, net de frau i delicte!
prenets de m'e pietats , bella dona "* (Jordi de Sant Jordi)

8. **Asíndeton** : Omissió de les conjuncions bo i accelerant l ritme de la frase.

*" Aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria ".* (Salvador Espriu)

9. **Comparació**: Presentació d'un fet real (subjecte, objecte, qualitat, procés...) com a igual a un altre a base d'una semblança real o imaginària, a fi de fer més entenedor el significat del primer.

*"Com la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil.la platja fa son niu;
...
l'alegre barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors"* (Teodor Llorente)

10. **Encavalcament** : Desacord que es produeix entre la pausa final del vers o del primer hemistiqui i la pausa sintàctica de manera que la frase acaba en el vers o hemistiqui següent.

*" Esposa
fèrtil d'enginy gosat
seré. L'amor com una rosa
sola. Per àrbitre,
llibertat"* (Clementina Arderiu)

11. **Enumeració** : Presentació successiva i ràpida d'una sèrie d'idees referides sempre a la mateixa cosa.

*"Luard, cos rebaixat, fortor d'esquer,
peus seguidors de totes les tresques,
cridaire, mentider i home de bé,
Luard, el mariner"* (J M de Segarra)

12. **Epítet** : Adjectiu que subratlla una qualitat inherent a la cosa expressada pel substantiu.

" La veig en fosca nit i en lluna clara " (Tomàs Aguiló)

13. **Hipèrbaton** : Alteració de l'ordre lògic gramatical de les paraules o de les frases.

*" No la cançó perfecta sinó el crit
que invoca Déu és necessari "* (Joan Vinyoli)

14. **Hipèrbole** : Deformació de la veritat mitjançant l'exageració.

Diu Joan Perucho, referint-se a una mena de personatges monstres: *"a l'estiu, ajaguts damunt la terra en posició supina, es feien ombra amb la planta dels peus"*

15. **Homofonia** : És la identitat fonètica entre dues paraules o expressions de significat diferent.

" Conill, per què tems el temps" (Pere Quart)

16. **Interrogació retòrica** : Afirmació en forma de pregunta que porta implícita la resposta. La finalitat és acostar l'autor al lector, fent-lo identificar amb els seus interrogants.

"¿ Quin delirós ha pensat mai que trobaria la primavera en el desert? " (Josep Carner)

17. **Metàfora** : Identificació poètica entre un element real i un d'irreal quan només el segon és present en el discurs literari.

*"Quan amb son preciós robí
l'aigua ditxosa tocà
ab vislumbres la il.lustrà
de resplendor carmesina"* (F V Garcia. Es refereix a la boca)

18. **Metonímia** : Consisteix a designar una cosa amb el nom d'una altra amb la qual manté alguna de les relacions següents:

*El lloc d'origen pel producte: Porta'ns un alella (Vi d'Allella)
L'autor per l'obra: He comprat un Picasso (Un quadre de Picasso)
La marca pel producte: Es va comprar un Renault (El cotxe)
L'instrument per la persona que l'utilitza. Avui he conegut la ploma més important de França. (L'escriptor)*

19 **Onomatopeia** : Imitació dels sons naturals mitjançant fonemes:

"Tots els migdies zumzeig de mosques" (Segarra)

20 **Oxímoron** : Es col·loquen en contacte paraules de sentit oposat que s'exclouen entre sí.

*" Obscura claredat
música callada"*

21 **Paradoxa** : És la unió d'idees aparentment irreconciliables, però que en el fons presenten un enunciat veritable.:

"Vàrem tenir la copa de la vida
arran de llavis, i bevent mories" (J. Vinyoli)

22. **Paral·lelisme** : És un recurs sintàctic que consisteix a repetir una mateixa estructura en diverses frases seguides:

*"No hi ha cap llac tan clar com els teus ulls
ni cap vent tan subtil com els teus dits"* (M. Martí i Pol)

23. **Paranomàsia**: Consisteix a col·locar en la frase dos mots que solament es distingeixen en algun fonema:

" Colom mira l'Atlàntic sense mida " (J. Verdaguer)

O bé en la repetició d'un mateix mot que s'usa en un altre sentit:

"Tornaré a jugar a nines amb les nines dels teus ulls..." (S. Sánchez-Juan)

" Ara el sol no sol traïr " (J. M. de Sagarra)

24. **Personificació i prosopopeia** : Atribució de qualitats humanes a éssers inanimats:

*"... riu i canta més fort que les onades,
i vencedor espolsa damunt les nuvolades
sa cabellera real." (M. Costa i Llobera referint-se al pi de Formentor)*

25. **Polisíndeton** : Identificació de l'ús de conjuncions per tal de reforçar l'expressió:

*" De sobte, a la una, esperançant la vida,
la gent s'adreça com la mar revolta:
i corre, i es para, i torna a córrer, i crida,
i calla après, i tremolant escolta..." (Àngel Guimerà)*

26. **Quiasma** : És una figura sintàctica que consisteix en la disposició creuada dels elements que formen dos sintagmes o dues frases:

*"Collim la rosa de dia
i de nit el gessamí" (J. Carner)*

27. **Símbol** : Representació d'un objecte per un altre que el pot evocar per analogia :

*" Dins la meva ànima en pau sóc el naufrag que en l'illa profunda
on reneix de la mar, súbitament reconeix
una pàtria d'antany." (Carles Riba identificant l'exili amb el naufrag)*

28. **Sinèdoque**: Figura que consisteix a estendre o restringir el significat d'un mot, prenent el tot per la part o la part pel tot; el gènere per l'espècie o l'espècie pel gènere; el singular pel plural o el plural pel singular, etc. :

" S'han fet pel moro ports catalans? "

29. **Sinestèsia** : És l'associació de dos element que provenen de camps sensorials diferents :

"Música cega ." (M. Torres)

" Llàgrimes sonores. " (Pere Quart)

" Acolorida d'olors. " (J. Sarsanedas)